

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
Atatürk University Journal of Faculty of Letters
Sayı / Number 63, Aralık / December 2019, 325-339

**NEDİM'DEN SEZAI KARAKOÇ'A, SİNEMADAN CUMAYA,
DÜŞÜNCEİNİN VE MEKÂNIN DÖNÜŞÜMÜ**

**The Transformation of Thought and Space from Nedim to Sezai Karakoç,
from Cinema to Friday Prayer**

(Makale Geliş Tarihi: 22.10.2019 / Kabul Tarihi: 25.11.2019)

İsa IŞIK*

Öz

Birçok tarihî ve doğal güzelliğe sahip olan İstanbul, yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış bir şehirdir. Bu kadim şehir, tarih içerisinde farklı medeniyetlere de ev sahipliği yapmıştır. İstanbul sahip olduğu değerleriyle dün olduğu gibi bugün de birçok şair ve yazara ilham kaynağı olmuştur. İstanbul'u farklı mekânlarıyla şiirlerinde işleyenlerden biri de Lale Devri şairi Nedim'dir. Meşhur *İstanbul Kasidesi*'nde bu şehre methiyeler dizen şair, İstanbul'un tek bir taşını bütün Acem mülküyle aynı kıymette görür. Nedim'in İstanbul'a dair övgü dolu ifadeleri bu şiirle sınırlı olmayıp muhtelif şiirlerinin mısra aralarında da zikredilmiştir. *Nedim Divanı*'nda İstanbul değişik semtleriyle anılırken şairin zikrettiği en önemli mekânlardan biri de Sadabad'dır. Özellikle Lale Devri'nde halk için bir cazibe merkezi olan Sadabad bütün güzelliğiyle Nedim'in şiirlerine yansır. Bu bağlamda Nedim'in Sadabad'ı anlattığı "*Gidelim serv-i revânım yürü Sadâbâd'a*" nakaratlı şarkı dikkate değerdir. Zikredilen şarkı, son dönem Türk edebiyatının önemli simalarından biri olan Sezai Karakoç için ilham kaynağı olmuştur. Karakoç'un "*İstanbul'un Hazan Gazeli*" başlıklı şiirindeki düşünceler Ne-

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; *Assist Prof. Dr., Muş Alparslan University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature, i.isik@alparslan.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0470-8180>*

dim'in bahsi geçen şiirindeki düşünelere yazılmış bir itiraz niteliğindedir. Bu itiraz, gelenek ve köklerden kopmaya, toplumsal yozlaşmaya bir nevi başkaldırı niteliğindedir. Bu çalışmada bahsi geçen iki şairin şiirlerinden hareketle aralarındaki zihniyet farkı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Gelenek, İstanbul, Sezai Karakoç, Nedim.

Abstract

Having many historical and natural beauties, Istanbul was the capital of the Ottoman Empire for centuries. This ancient city has been home to different civilizations throughout history. Istanbul has inspired many poets and writers today as it did in the past. Nedim, the poet of the Tulip Era, is one of those who discussed different places in Istanbul in his poems. The poet who praises this city in his famous *Istanbul Kasidesi* states that he will not replace a single stone of Istanbul with all Persian property. Nedim's acclaimed statements about Istanbul are not only limited to this poem, but also mentioned among the verses of his various poems. While various districts of Istanbul are mentioned in *Nedim's Divan*, Sadabad is one of the most important places mentioned by the poet. Sadabad, which is a center of attraction for the people especially in the Tulip Era, is reflected in Nedim's poems with all its beauties. In this context, Nedim tells that Sadabad is remarkable in a roundelay song "*Gidelim serv-i revânım yürü Sadâbâd'a*". The mentioned song has been an inspiration for Sezai Karakoç, one of the most important figures of recent Turkish literature. The thoughts in Karakoç's poem "*İstanbul'un Hazan Gazeli*" are an objection to the thoughts in Nedim's mentioned poem. This objection is a kind of rebellion against social degeneration and detachment from tradition and roots. In this study, the mentality difference between the two poets is discussed.

Keywords: Civilization, Tradition, İstanbul, Sezai Karakoç, Nedim.

Giriş

Sezai Karakoç, çok yönlü bir sanatçıdır. O, şairliğinin yanında bir düşünce adamıdır. Doğu ve Batı şiirini iyi bilen Karakoç, farklı alanlarda birçok eser kaleme almıştır. Bu bağlamda Karakoç'un şiir, çeviri şiir, deneme, inceleme, piyes, hikâye türlerinde eserleri vardır.

Sezai Karakoç'un kültürel birikiminde Muhyiddin-i Arabî, İmam-ı Rabbanî, Mevlana, Yunus Emre gibi şahsiyetler etkilidir (Karataş, 1998: s.353). Karakoç; Mehmet Akif, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Mevlana'nın terkibi gibidir (Sağlık, 2003: s.217). Kendinden önceki birçok kişiden etkilendiği gibi kendinden sonra gelen birçok kişiyi de etkilemiştir.

Sezai Karakoç şiirini iki ana boyutta göstermek mümkündür. O, bir kültür ve medeniyet şairi olmasının yanında II. Yeni şiirinin de önde gelen şairlerinden-
dir. *Hızırla Kırk Saat*, *Taha'nın Kitabı*, *Leyla ile Mecnun*, *Zamana Adanmış Sözler*,

Gül Muştusu, Çeşmeler, Ateş Dansı ve Ayinler adlı çalışmalar şairin kültürel bir eksen ve bir medeniyet perspektifiyle kazandırmış olduğu ve diriliş fikrinin odak noktasını oluşturan çalışmalardır (Deniz, 2003: s.367-368). Sezai Karakoç; Edip Cansever, Cemal Süreya, Ece Ayhan, İlhan Berk, Turgut Uyar gibi II. Yeni şiirinin birkaç 'öncü' şairinden de biridir. *Şahdamar, Körfez, Sesler* şairin daha çok II. Yeni anlayışıyla yazdığı şiirler olup şairin estetik ufkunu da gösteren şiirlerdir (Deniz, 2003: s.367). Karakoç, kendini II. Yeni'den ne kadar ayrı tutmaya çalışsa da bu akımın önde gelen şairleri ve eleştirmenler onu II. Yeni'nin içinde göstermişlerdir (Doğan, 2003: s.370).

Karakoç'u Karakoç yapan en önemli unsurlardan birisi de onun yazdığı eserlerle sistemli hâle getirmeye çalıştığı diriliş düşüncesidir. "*Diriliş Karakoç'un öznesi 'İslam' olan, inanç, düşünce, ruh ve duyarlılığın yeniden yorumlanarak yapılandırılmasını hedefleyen bir uygarlık tezidir. Karakoç'un düşünce dünyası ve sistemi, 'diriliş' kavramının muhtevasını oluşturma sürecidir*" (Baş, 2008: s.242). Karakoç, İslam toplumunun kendisine gelmesini, içindeki hâlden çıkmasını, üzerindeki ölü toprağını atmasını ister. Şaire göre bunun yolu İslam dininin değerlerine sarılmakla olur.

O, dirilişin gerçekleşmesi adına yazar ve önderlere birçok alanda görev düştüğünü belirtir (Karakoç, 2010: s.9). Ona göre şair, milletin sözcüsü ve rehberi olmalıdır. (Karakoç, 2007/1: s.54). Bu minvalde diriliş düşüncesini sistemli bir hâle getiren Karakoç, eserleriyle insanları dirilişe davet eder. Nitekim Karakoç, sanat tutumunun genel görüşünün bir bölümünden ibaret olduğunu ifade eder (Karakoç, 2007/2: s.44). Onun hem manzum hem de mensur eserlerinde bu tavrı sergilediği görülür.

Karakoç, şiirini gelenek üzerine inşa ederken şairin geleneği diriltmede önemli görevi olduğuna inanır (Karaca, 2005: s.457). Nitekim gelenek, onun şiirinin en önemli unsurlarından biridir. O, diriliş şairi olduğu için geleneği de diriltmeye çalışır. Bu bağlamda divan şiirinden ve divan şiirinin büyük şairlerinden Fuzûlî, Şeyh Gâlib, Bâkî, Nefî ve Nedîm'den etkilendiği de görülmektedir. *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine* başlıklı şiirde sevgiliye yani İstanbul'a hitap eden (Işık, 2011: s. 48-49) şairden alınan aşağıdaki mısralar, onun divan şiirinden ve gelenekten ne ölçüde etkilendiğini göstermesi adına dikkate değerdir:

Gözlerin

Lale Devrinden bir pencere

Ellerin

Baki'den Nefi'den Şeyh Galib'den

Kucağıma dökülen

Altın leylâk (Karakoç, 2007: s. 428)

Karakoç'un modern zamanlarda kaleme aldığı *Leyla ile Mecnun* hikâyesi, *Küçük Na't*, *Gazel*, *Kızkulesi'ne Gazel*, *İstanbul'un Hazan Gazeli* de onun klasik şiir kültüründen ne ölçüde istifade ettiğini gösteren şiirlerdir. Onun gelenekten yararlanması bu şiirlerle sınırlı değildir. "Sezai Karakoç, divan şiirinin ses ve söyleyiş imkânlarından çok, mistik ve mitolojik birikiminden yararlanır. Geleneği duyarlık düzeyinde inşa etmeye çalışır, divan şairlerini taklit etmez" (Macit, 2011: s.43). Yer yer divan şiirinin nazım biçimlerini kullansa da bir divan şairi olma hevesinde ve tavrında değildir. O, klasik Türk şiirini, istifade edilmesi gereken önemli bir kaynak ve birikim olarak görür. Dolayısıyla bu zenginlikten yararlanmak ister.

Bu çalışmada *İstanbul'un Hazan Gazeli* başlıklı şiirin çıkış noktası ve gelenek içerisindeki yeri ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır. Karakoç'un bu şiirinde, Nedim'in Sadabad şarkısı çıkış noktasıdır (Macit, 1997, XXX). Nedim'in Sadabad şarkısındaki;

İzn alup cuma namâzına deyü mâderden

Bir gün uğrıyalım çerh-i sitem-perverden

Dolaşıp iskeleye doğru nihân yollardan

Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâda (Macit, 1997: s. 264)

ifadelerine, Sezai Karakoç *İstanbul'un Hazan Gazeli*'yle itirazda bulunup yeni bir söylemde bulunmuştur. Karakoç, Nedim'in söylemine karşılık;

"Sinemaya gidiyorum" de annene

Cuma namazına gidelim onun yerine (Karakoç, 2007: s. 618)

ifadelerini kullanır. İki şairin zikredilen söylemlerine bakıldığında aralarında bir düşünce farkı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Nedim'in Sadabad şarkısı ve Karakoç'un *İstanbul'un Hazan Gazeli* başlıklı şiirleri merkeze alınarak iki şairin dünyaya bakışları ve zihniyetleri tartışılacaktır.

Nedim'den Karakoç'a Düşüncenin ve Mekânın Dönüşümü

Divan şiirinin önemli temsilcilerinden birisi olarak kabul edilen Nedim, bir İstanbul şairidir. İstanbul, onun şiirlerinde farklı mekânlarıyla yer bulmuştur. Bu şiirlerde şairin yaşadığı dönemin İstanbul'una dair birçok realist çizgiyi de bulmak mümkündür. *İstanbul Kasidesi*'nde bu şehir, tarihî ve doğal güzellikleriyle eşsiz bir mekân olarak tasvir edilir (Macit, 1997: s.85-86). Şairin İstanbul'a dair söylemleri bu şiirle sınırlı değildir. Nedim'in şiirlerinde İstanbul, birçok farklı mekânıyla dikkati çekerken bu mekânlardan birisi de Sadabad'dır.

"Kâğıthane deresinin iki tarafında yer alan ve "uğurlu, mâmur yer" anlamına gelen Sadâbâd, Ahmed Refik tarafından "Lâle Devri" olarak adlandırılan bir dönemin en başta gelen eğlence ve gezinti yeridir. Kâğıthane deresi vadisi Kanûnî Sultan Süleyman döneminden itibaren

İstanbul halkının önemli eğlence mekânlarından ve mesirelerinden biriydi. Evliya Çelebi, kuyumcu ve saraç esnafının burada çadırlarını kurarak hem eğlendiklerini hem görüşmeler yaptıklarını belirtir. Ayrıca padişahların kuyumcu başıya on iki keselik hediye vermesinin Kanûnî Sultan Süleyman yasası olduğunu belirtir. İstanbul halkı, ramazan ayını karşılamak için şâban ayı boyunca Kâğıthane çayırlarında çadır kurup çeşitli eğlenceler tertip ederdi. Gündüzleri hokkabazlar ve sihirbazların gösterileri yanında pehlivan güreşleri yapılır, geceleri binlerce kandilin ışığında sazlar çalınır eğlenceler düzenlenirdi. Burası özellikle bahar aylarında halkın açık havaya çıktığı yerlerin başında geliyordu” (Bilgicioğlu, 2008: s.379-380).

Sadabad, özellikle XVIII. yüzyıldan sonra Türk edebiyatını etkilemiş, şiiirlerde ve mensur eserlerde adından söz edilen bir mekân olmuştur. Yabancı yazar ve gezginler de dâhil pek çok kişi İstanbul'un güzelliklerini anlatırken buradan söz etmişlerdir. Burayı en güzel anlatanların başında Nedim gelir. Nedim Divanı'nın muhtelif yerlerinde Sadabad'ın zikredildiği görülür. Nedim'in Sadabad şarkısı bu mekânı değişik özellikleriyle ön plana çıkaran tarihî bir vesika gibidir (Bilgicioğlu, 2008: s.381). Şiir şöyle başlar:

Bir safâ bahşedelim gel şu dil-i nâ-şâda

Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâda

İşte üç çifte kayak iskelede âmâde

Gidelim serv-i revanım yürü Sa'd-âbâda (Macit, 1997: s. 264)

(Gel, bu mutsuz olan gönle bir mutluluk başışlayalım. Ey salınan servi yürü Sadabad'a gidelim. Üç çifte kayak iskelede hazırdır. Ey salınan servi yürü Sadabad'a gidelim.)

Osmanlı Devleti'nde Lale Devri zevk ve eğlence dönemi olarak bilinir. Bu dönemin en önemli eğlence mekânlarından biri Sadabad'dır. Nedim, hâlihâzırda mutsuzdur. Şair kendisinin mutsuz oluşunu *dil-i nâ-şâd* tamlamasıyla dile getirir. Nedim, Sadabad'ı mutluluğa açılan bir mekân olarak görürken *serv-i revânım* hitabıyla muhatabını Sadabad gezintisine davet eder. İçinde olunan mekânda şairin deyişiyle *üç çifte kayak âmâdedir*.

Gülelim oynayalım kâm alalım dünyâdan

Mâ-yı tesnîm içelim çeşme-i nev-peydâdan

Görelim âb-ı hayât akdığın ejderhâdan

Gidelim serv-i revanım yürü Sa'd-âbâda (Macit, 1997: s.264)

(Gülelim, oynayalım dünyadan zevk alalım. Yeni yapılmış çeşmeden cennet suyu içelim. Ejderhadan ölümsüzlük suyu aktığını görelim. Ey salınan servi boylum yürü Sadabad'a gidelim.)

İkinci dördlük şairin niyetini ortaya koymaktadır. Sadabad'a gitmek istemenin sebebi gülmek, oynamak ve dünyadan zevk almaktır. Nedim, zikredilen Sadabad içerisinde bulunan bazı küçük mekânlarla ilgili de bilgiler vermektedir. Yeni yapılmış çeşmelerden *mâ-yı tesnîm* içeceğini söyleyen şair buradan içilen suyu cennet sularına benzetir. Ayrıca şairin üçüncü mısradaki çizdiği tablo o dönemde ejderha figüründen yapılmış olan bir fiskiyeyi nazarlara sunmaktadır. Görüldüğü üzere Lale Devri şairi olan Nedim bu dördlükte çizdiği tabloyla o dönemin sosyal hayatıyla ilgili bilgiler de vermektedir:

"Kâğıthane asıl önemini XVIII. yüzyıl başlarında kazanmıştır. Bölgenin Sâdâbâd adıyla ünlenmesi, Sadâbâd Sarayı'nın ve çevresindeki saray, kasır, köşk gibi yapıların imarından sonradır (1134/1722). 1717'de Sadrazam Damad İbrâhim Paşa'nın burada verdiği bir kır şöleni III. Ahmed'in çevreyi tanıyıp sevmesine yol açmış, 1722'de Kâğıthane'de padişah için yapılacak sarayın önündeki dere yatağı temizlenip iki tarafı muntazam rıhtımlı düz bir kanal içine alınmıştır. "Cedvel-i Sîm" adı verilen bu büyük kanalın mermerleri Çengelköy'deki Kulelibahçe Kasrı'ndan getirilmiş, çeşitli noktalara başka kanallar açılmış, setler ve çağlayanlar yapılarak küçük şelâleler oluşturulmuş, kanallardan gelen sular bu şelâle ve çağlayanlardan geçerek mermer havuzlarda toplanmıştır. ... Kâğıthane kısa zamanda Kasr-ı Sadâbâd, Hürremâbâd, Çeşme-i Nevpeydâ, Çeşme-i Nûr, Cedvel-i Sîm, Asr-ı Sürûr, Cîsr-i Nûrânî, Kasr-ı Cenân, Kasr-ı Neşât, Kovanlı Köprü, Server Kasrı, Beyaz Köprü gibi köşkler, bahçeler, köprüler ve çeşmelerle donatılmış, İbrâhim Paşa buradaki sarayın hemen yanına Hayrâbâd adında bir de cami yaptırmıştır" (Bilgicioğlu, 2008: s. 380).

Görüldüğü üzere Sadabad inşa edilen yapılarıyla toplum için tam bir cazibe merkezi olmuştur. Bu mekânda, kısa sürede meydana gelen değişim burayı aynı zamanda halkın önemli eğlence mekânlarından biri hâline dönüştürmüştür.

Geh varup havz kenârında hırâmân olalım

Geh gelüp kasr-ı cinân seyrine hayrân olalım

Gâh şarkı okuyup gâh gazel-hân olalım

Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâda (Macit, 1997: s. 264)

(Bazen havuz kenarında salınalım. Bazen Kasr-ı Cinân seyrine varıp hayran olalım. Bazen şarkı bazen gazel okuyalım. Yürü salınan servi boylum Sadabad'a gidelim.)

Nedim'in Sadabad'a dair izlenimleri bu dörtlükte de devam etmektedir. Şairin anlattığı mısralardan bu mekânın güzel görünümlü havuza da sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca burada *Kasr-ı Cinan* adı verilen bir mekân da bulunmaktadır. *Kasr-ı Cinân* tamlaması cennet köşkü anlamındadır. Nitekim Nedim'in tasvirlerinde de görüldüğü üzere Sadabad yalancı bir cennet gibi tasvir edilmiştir. Bu mekân musikinin ve sanatın da icra alanlarındandır. Nitekim şair muhatabını Sadabad'a davet ederken bu mekânda gazel ve şarkı okuyacaklarını da söyler. Görüldüğü üzere bu mekân görünüşü itibariyle estetik olup aynı zamanda bir icra mahalidir. Burada şarkıların okunması buranın bir konser mekânı olarak algılanmasına sebebiyet verdiği gibi gazel okunması da bu mekânın aynı zamanda edebî bir muhit olma özelliğini gösterir.

“III. Ahmed'in saltanatının son yedi-sekiz yılını kapsayan dönem Sadâbâd günlerinin en görkemli yıllarıdır. Sadâbâd safaları saray çevresiyle sınırlı kalmayarak halkın da tatil günlerinde rağbet ettiği bir yer halini alır. Erguvan ağaçlarının gölgeleri altında “meclis-i uşşâk”lar kurulmuş, “sûr-ı bahâr”lar, saz fasılları ve gün boyu süren eğlenceler düzenlenmiştir. Karadan yaldızlı, kafesli arabalarla, Haliç su yolundan çiçeklerle bezenmiş kayıklarla akın akın gelenler konumlarına göre mesirenin farklı yerinde eğlenmeyi âdet haline getirmiştir. Bu âlem ve eğlencelere “Sadâbâd seyranına çıkma” denilmektedir. Haliç'te yüzme yarışları bu devrin geleneği olarak doğmuştur. Aynı zamanda şairlerin toplanma yeri olan Sadâbâd'da cirit oyunları, koşu, güreş gibi gündüz eğlencelerinden başka, top, kandil, lâle, söz ve saz sohbetleri gibi gece eğlenceleri düzenlenir, zaman zaman başta İranlılar olmak üzere yabancı devlet temsilcileri de ağırlanırdı” (Bilgicioğlu, 2008: s.380).

Sadabad, gün geçtikte burada düzenlenen etkinliklerle halkın rağbet ettiği bir yer hâlini almıştır. Nedim'in aşağıdaki mısraları bu mekânın şair için ne derece cezbedici bir mekân olduğunu göstermektedir:

İzn alup cuma namâzına deyü mâderden

Bir gün uğrılıyalım çerh-i sitem-perverden

Dolaşıp iskeleye doğru nihân yollardan

Gidelim serv-i revanım yürü Sa'd-âbâda (Macit, 1997: s.264)

(Ey servi boylum! Cuma namazına (gideceğim) diyerek annenden izin al. Zalim felekten bir gün çalalım. İskeleye doğru gizli yollardan dolaşıp yürü Sadabad'a gidelim.)

Yukarıdaki mısralar, bir zihniyetin dışavurumudur. Nedim ve muhatabı, cuma namazı bahanesiyle Sadabad'a gitmek arzusundadır. Zira Nedim ve muhatabı

ancak cuma namazına¹ gitmek için annesinden ve ailesinden izin alabilecektir. Şair bu açık kapıdan istifade ederek hedefine ulaşmak ister. Nedim ve arkadaşı cuma namazına gitmek bahanesiyle izin alıp zamanlarını Sadabad'da eğlence mekânlarında geçirmek isterler.

Bir sen ü bir ben ü bir mutrib-ı pâkize-edâ

İznin olursa eger bir de Nedim-i şeydâ

Gayrı yârânı bugünlik edüp ey şûh fedâ

Gidelim serv-i revânım yürü Sa 'd-âbâda (Macit, 1997: s.264)

(Ey salınan servi boylu güzel! Sen, ben ve temiz edâlı çalgıcı, iznin olursa bir de çilgin Nedim. Bugünlik diğer dostları feda edip yürü Sadabad'a gidelim.)

Şiirin son dörtlüğü, şairin Sadabad'da çevresinde görmek istediği kişileri nazarlara sunar. Nedim, muhatabıyla beraber bu mekânda eğlenceli bir gün geçirmenin tasavvurundadır. Şair, Sadabad'a gideceği güne bütün dostlarını feda etmiştir. Onun çevresinde görmek istediği, muhatap aldığı kişi dışında *pâkize edalı çalgıcı* vardır. Yani şair bulunmak istediği mekânda musîkî de istemektedir. Musîkî, onun eğlence meclisini tamamlayan önemli bir parçadır.

Sezai Karakoç'un "*İstanbul'un Hazan Gazeli*" şiiri ise, Nedim'in şiirine verilmiş bir cevap ve itiraz niteliğindedir. Şair, şiirinin ikinci beytinde Nedim'in adını zikreder. Karakoç, bu şiirinde muhatabını yönlendirir. Onun mesajları Nedim'in şarkısındaki yönlendirmenin tam tersinedir. Karakoç, mezkûr gazelinin ilk beytinde muhatabını *plaj* yerlerinden *Kâğıthane*'ye ve *Sadabad*'a yönlendirir. *Plaj yerleri* modern zamanların eğlence mekânıdır. Bu mekânlar Doğu kültüründen çok Batı kültüründe var olan yerlerdir. Karakoç, şiirinin ilk beytinde muhatabını *plaj yerlerinden* uzak tutup *Kâğıthane* ve *Sadabad* harabelerine davet eder:

Ne yapacaksın plaj yerlerini

Gidelim Kâğıthane 'ye Sâdabad harabelerine (Karakoç, 2007: s.618)

Karakoç'un muhatabını *plaj* yerlerinden *Kâğıthane* ve *Sadabad* harabelerine daveti ilginçtir. Zira bu mekânlar özellikle Lale Devri'nde Osmanlı toplumunun Batılılaşmasına şahit olan mekânlardır. Karakoç'un şiirinin ismi *İstanbul'un Hazan*

¹ Kur'an-ı Kerim cuma namazı vaktinde Müslümanların her şeyi bırakıp namaza yönelmelerini emreder. Cuma Süresi'nin 9. ayeti insanoğlunu Allah'ı anmaya davet ederken 11. ayet bu ibadetin Allah katında eğlenceden ve ticaretten üstün olduğunu beyan eder. Cuma Süresi'nin 9-10 ve 11. ayetlerinde şöyle buyurulmaktadır: "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınıncaya artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lutfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz. (Durum böyle iken) onlar bir ticaret veya bir oyun eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona koşular ve seni ayakta bıraktılar. De ki: "Allah'ın yanında bulunan, eğlence ve ticaretten daha üstündür. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır" (kuran.diyaret.gov.tr).

Gazeli'dir. Şairin şiirine böyle bir başlık vermesi de ilginçtir. Bu başlık şairin İstanbul'a ilk bakışta olumsuz bir nazarla baktığını gösterir. Zira *hazan* sözcüğü özünde olumsuzluk barındıran bir kelime olup sonbahar mevsimini hatırlatır. Hazandan sonra kış mevsiminin geleceği de malumdur. Şairin bu şiiri, kış mevsimine geçmeden önce havayı yumuşatmaya dönüktür. Çünkü kış ayı bir nevi ölüm ayıdır. Hâlbuki Karakoç bir ölüm şairi değil, diriliş şairidir.

İstanbul'un Hazan Gazeli'nde topluma seslenen şair, toplumu değerlerine önem vermeye ve sahip çıkmaya çağırır. Karakoç sanat, edebiyat, tarih, mimari ve geleneği sahip çıkılması gereken değerler olarak görür (Cansever, 2018: s.100).

Karakoç şiirinin, mekânsal olarak başlangıcı *plaj* iken bu kelime aslında Nedim'in şiirinin de sonucu gibidir. Nedim şiirinin başlangıcı olarak Sadabad'ı kabul edebiliriz. Burası Batılılaşmanın mekânıdır. Nitekim Batılılaşma ve Batı'yı taklit Lale Devri'nde hız kazanmış, Tanzimat'la devam etmiştir. En son merhalede Batılı yaşam hayatın birçok mekânına sirayet etmiştir. Bunun en iyi görülebilecek yerlerinden birisi belki de uç noktası *plaj*lardır. Bu anlamda Karakoç'un şiirine bu uç noktadan başlaması Lale Devri ve Tanzimat'tan günümüze devam eden Batılılaşmayı tersine çevirme gayretiyle ilgili olmalıdır. Şair, öze dönüşün derindedir. Karakoç, muhatabını *plaj* yerlerinden *Kâğıthane* ve *Sadabad*'a davet ederken bilinçlidir. Fakat Karakoç'un şiirinde zikredilen *Sadabad* ve *Kâğıthane* Nedim'inkiyle aynı mekânlar değildir. Nedim'in şiirinde hareketin ve canlılığın yeri olan bu mekânlar Karakoç şiirinde harâbe hâlinindedir. Karakoç buraları tarihî ve kültürel mekânlar olarak görür. "*Kâğıthane ve plaj gibi mekânlar iki şairin yaklaşımındaki farkın göstergeleridir. Bu yaklaşım farkı iki asırdan fazla olan zaman farkıdır. Nedim anıbütün hazlarıyla yaşayan bir şair, Karakoç ise İslamî optikle hâlden geçişe bakar*" (Macit, 1997: s.XXXI)." Aslında Karakoç'un şiirinin başlığında geçen *hazan* sözcüğüne en yakın kavram *plaj*dır. Şairin toplumu *plaj* yerlerinde eğlenirken görmesi de şair tarafından İstanbul'un hazan mevsimi olarak algılanmış olmalıdır. Şairin derdi İstanbul'u ve bütün İslam medeniyetini hazan mevsiminden kurtarmaktır. Karakoç, bunun için geçmiş zamanın güzelliklerine sarılır. Muhatabını, Nedim'in ruhunu şâd etmek için kurumuş çeşmelere davet eder. Karakoç'un aşağıdaki beyitte bahsettiği çeşmeler de Nedim'in Lale Devri'nde sözünü ettiği çeşmelere benzemez. Nedim, muhatabını *nev-peydâ* çeşmelerden su içmeye, *ejderha* biçimindeki fiskiyelerden akan suyu seyretmeye ve havuz kenarında salınarak yürümeye davet ederken Karakoç, Nedim'in ruhunu şâd etmek için kuru çeşmelere ağzını dayayıp ruhunu doyurmanın derindedir. Karakoç'un buradaki söylemi kurumuş çeşmeleri güçlü kaynaklar olarak göstermektedir:

Şâd etmek için Nedim'in ruhunu

Ağzımızı dayayalım kurumuş çeşmelerine (Karakoç, 2007: s.618)

Karakoç'un bahsini ettiği çeşmeler, Nedim'in *nev-peydâ* çeşmeleri gibi değildir. Şairin düşünce hayatında çeşmeler, önemli bir yer tutar ki müstakil olarak yazdığı *Ayinler/ Çeşmeler* adlı şiir kitabı bunun göstergesidir. Karakoç, *Çeşmeler* adlı şiirinde çeşmeleri eski zamanın kartvizitleri, sonsuzluğun mezar taşları, uygarlığın ölümsüz kitabeleri, şairin ruh susayışını gideren bir kaynak, eski zamanların durmuş saatleri, uygarlığa pencere, eski günlerin kapalı kapıları, tarihin sihirli ve sestelenen lambaları olarak görür (Karakoç, 2007: s. 465-470)² Çeşmeler, şair için aynı zamanda olayların, geçmiş zamanın, toplumun, tarihin, eşyanın arka yüzünün fotoğrafını çeken fotoğraf makineleri gibidir:

Çeşmeler eşyanın arkayüzünün

Fotoğrafını çekerler

Olayların geçmiş zamanın

Toplumun ve tarihin (Karakoç, 2007: s.472)

Karakoç çeşmeleri bir diriliş mekânı olarak da görür. Şairin *Çeşmeler* şiirindeki aşağıdaki ifadeleri de bu anlamda dikkate değerdir:

Doğ kendi çeşmenden kendi uygarlığından

Ağacın topraktan

Çiçeğin ağaçtan

Suyun dağdan doğduğu gibi (Karakoç, 2007: s.474)

Karakoç'un "*İstanbul'un Hazan Gazeli*"nde Nedim'e asıl cevabı üçüncü beyittir. Onun şarkısına gönderme yapan şair, Nedim'in cuma namazı için izin alıp Sadabad'a eğlenmek için gitme isteğini tam da tersine okur. Karakoç da muhababına annesinden izin alması için telkinde bulunur. Burada dışarı çıkmanın mazereti sinemaya gitmektir. Fakat şairin maksadı sinemaya değil, cumaya gitmektir:

"Sinemaya gidiyorum" de annene

Cuma namazına gidelim onun yerine (Karakoç, 2007: s.618)

Yukarıdaki beyitte dikkati çeken en önemli husus cuma namazına gitmek isteyen birinin sinemaya gitmek bahanesiyle annesinden izin istemesidir. Bu durum büyük sorunun çocuklarda değil, ebeveynlerde olduğunu gösterir. Çünkü görüldüğü üzere şiirdeki şahıslar cuma namazı için değil, sinema için annelerinden izin isterler. İşte bu noktada Nedim ve Karakoç şiirindeki zihniyet farkı ortaya çıkar. Nedim'in şiirinde değerlerine bağlı bir ailenin elinde yetişen Batı'ya dönük bir şahsiyet görülürken (cuma için annesinden izin alıp eğlenmeye giden biri) Karakoç'un şiirinde Batılı zihniyette bir ailenin elinde yetişen geleneğe ve değerlere bağlı bir

² Ayrıntılı bilgi için bkz: Karakoç, 2007: s. 461-480.

nesil (sinemaya gitmek için annesinden izin alıp cumaya giden birinin) profili çizilir. Karakoç, şiirindeki bu şahsı bir diriliş eri olarak görür. Böylece dönüşümün gençlerden başlayacağına inanır. Karakoç şiirindeki anne ile Nedim şiirindeki anne arasında ciddi bir değişim gerçekleşmiştir. Nedim'den Karakoç'a geçen 200 yılı aşkın zaman içerisinde değişen anne Karakoç şiirinde Batılı zihniyeti benimsemiş cumaya değil, sinemaya gitmeye izin veren bir şahsiyet hâline dönüşmüştür. Karakoç, Nedim'in şiirinde yöneldiği Batılı ve hazzı kişilik yerine vatanına ve milletine kültür ve anelerine bağlı bir nesil yetiştirmenin derdindedir. Bundan dolayı Karakoç, zikredilen şiirinde adeta Nedim'in başladığı yerden işe başlar. Fakat onun arzuladığı nesil Nedim'in şiirindeki gibi gülüp eğlenen ve eğlenceden haz alan bir nesil değildir. Onun diriliş neslinde Batılılaşan mekânlardan keyif almak da söz konusu değildir. Nedim'in şiirinde, Sadabad'ın güzelliğinden ve eğlencelerinden keyif alan bir zihniyet görülürken Karakoç'un şiirinde Sadabad ve Kâğıthane birer tarihî mekân olarak değer görür. Karakoç'un kurmak istediği nesil Süleymaniye ve Sultanahmed camisinin kubbe ve minarelerinden keyif alan bir zihniyete sahiptir.

Karakoç, tarihî mekânlarda yolculuk yapmakla iktifa etmez. O yolculuğuna eski zamanlardan kalma kitaplar arasında da devam eder. Bundan dolayı muhatabını sahaflarda gezmeye de davet eder. Şair sahafları kitapların sonbaharı olarak görür. Şairin sahafları bu şekilde görmesinin nedeni sahafların eski kitaplara ev sahipliği yapmasındandır. Karakoç'un muhatabını sahaflara yönlendirmesi de bilinçli bir tercihtir. Zira tarih ve gelenek de burada gizlidir. Görüldüğü üzere Karakoç muhatabını tarihî mekânlarda seyrangâha çağırıldığı gibi eski kitaplar arasında da yolculuğa davet eder. Bu, şairin geleceği geçmişin temelleri üzerine kurmak istemesinin yansımasıdır. Karakoç, sahafları kitapların sonbaharı olarak görürken kitaplardaki bilgileri geçmiş baharın menekşeleri olarak görür:

Bakalım hayranlıkla Süleymaniye'ye

Sultanahmed kubbe ve minarelerine

Sahaflarda kitapların sonbaharında

Erelim geçmiş baharın menekşelerine

İstanbul'un kaybolan geçmiş tarihini tabiatını

Son kez tadalım başlamadan ahiret seferine

Dünyadan daha dünya ahiretten ahret

Bir kent ki benzer divan şairlerinin kasidelerine (Karakoç, 2007: s.618)

Karakoç'un 1982 tarihli bu şiirinde modern kültür reddedilir. Kasırga, kenti köklerinden sarsarken şair, yol arkadaşına köklere yönelme, köklerden zevk alma teklifi sunup geçmişin ince kültürünü bir alternatif olarak gösterir (Pehlivan, 2018: s.40-41). İstanbul modernleşen taraflarıyla reddedilip Osmanlı; sanatı, mimarisi ve bugüne akseden boyutuyla özlemle yâd edilir. Tarihin bakiyelerinin öz kimliğe ulaşmada büyük anlamlar çağrıştırdığı anlatılır (Enser, 2018: s.223-224).

Karakoç şiiri, *İstanbul'un Hazan Gazeli* başlığını taşımasına rağmen şair bu sonbahardan bir bahar çıkarmanın derindedir. Şair, bahar arayışını geleneğe ve tarihe dönüşte görür. Bunun için o, İstanbul'un kaybolan geçmiş tarihine ve tabiatına önem verir. Karakoç, şiirinin son beytinde İstanbul'a övgüde bulunan bir divan şairi edasındadır. Öyle ki o, İstanbul'u divan şairlerinin kasidelerine benzetirken *dünyadan daha dünya* ve *ahiretten ahiret* ifadeleriyle İstanbul'un iki farklı yönüne vurgu yapar. Şairin İstanbul'u *dünyadan daha dünya* görmesi bu şehrin estetik mekânları ve doğal güzellikleriyle şairin zihninde özel bir yerde konumlandırıldığının işaretidir. İstanbul'un ahiretten daha ahiret olması ise tarihî mekânlarıyla asırlar boyu İslam ümmetine mihranlık yapmasındandır. İstanbul camileri, minareleri ve kubbeleriyle tam bir İslam medeniyetidir. Buna paralel olarak Karakoç'un *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine* şiirinde İstanbul'u üstün tuttuğu diğer şehirlere dair;

Bana ne Paris'ten

Avrupa'nın ülkü mezarlığından

Moskova'dan Londra'dan Pekin'den

Newyork

Bütün bu türedi uygarlıklar umurumda mı

Birazcık Roma'yı hesaba katabilirdim

Ama Roma

Kendi kendini inkâr edip durmakta

Buz gibi eriyerek

Bir kokakola

Veya bir votka bardağında (Karakoç, 2007: s.426)

ifadeleri şairin Batı medeniyetine olumsuz bakışını gösterdiği gibi (Şengül, 2012: s.2783-2784) İstanbul'a verdiği benzersiz kıymeti de nazarlara sunmaktadır. Şairin İstanbul'la ilgili düşünceleri akıllara Nedim'in *İstanbul Kasidesi*'ni de getirmektedir. Karakoç'un İstanbul'u divan şairlerinin kasidelerine benzetmesi de bu bağlamda Nedim'in kasidesinin şair üzerindeki etkisiyle ilişkilendirilebilir. Şairin, Nedim'in ruhunu şâd etme isteğinin arkasında belki de bahsi geçen kasidedeki İstan-

bul'a dair beyanları yatar. Nedim, kasidesinde İstanbul'un benzersiz ve paha biçilmez bir şehir olduğunu söylerken bir taşını bütün Acem mülküyle denk tutar. Karakoç ise İstanbul'u; Paris, Londra, Pekin, Newyork, Roma gibi büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış şehirlerden üstün görür.

Karakoç, *İstanbul'un Hazan Gazeli*'nde divan edebiyatına göndermeler yapar. İstanbul'un kültür dünyasını yeniden inşa eden şair aynı zamanda şehrin tarihî ve kültürel birikiminden bahsederken modernizmin eleştirisini yapıp eski İstanbul'a olan özlemini de dile getirir (Karaca, 2013: s.50). Karakoç, modern dönem İstanbul'unu geçmişe duyduğu özlemle dile getirirken geçmişin güzel İstanbul'unun artık hazan mevsimini yaşadığını ifade eder (Kula, 2016: s.91).

Sonuç

Nedim ve Karakoç iki İstanbul şairidir. *Nedim Divanı*'nda değişik vesilelerle İstanbul'dan övgüyle söz edilir. Nedim'in zikredilen şarkısı da bunlardan biridir. Bu şiirde İstanbul genel olarak ele alınmamış, genellikle Kâğıthane ve Sadabad üzerinden şairin İstanbul'a duyduğu hayranlık dile getirilmiştir. Lale Devri şairi olan Nedim'in mısralarında bu devrin özelliklerini görmek mümkündür. Şair, Sadabad içerisinde zikrettiği mekânların estetik taraflarını ön plana çıkarırken buraların önemli eğlence merkezleri olduğunu da nazarlara sunmuştur. Nedim'in şiiri eğlenmeyi seven bir şairin dilinden dökülen mısralar olup kendi döneminin sosyal hayatı ve eğlence kültürüyle olduğu gibi şairin ve döneminin zihniyetiyle ilgili de önemli ipuçları sunmaktadır. Anneden cuma namazına gitmek için izin alıp bu bahaneyle sinemaya gitme arzusu anne ve çocuk zihniyeti arasındaki farkı göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Karakoç'un "*İstanbul'un Hazan Gazeli*" başlıklı şiiri Nedim'in şiirine yazılmış bir cevap ve reddiye havasındadır. Karakoç'un şiirinde de Kâğıthane ve Sadabad'dan söz edilir. Fakat Karakoç'un bu mekânlara bakışı Nedim'in bakışından farklıdır. Karakoç, Nedim'in şiirinde ön plana çıkardığı gibi Kâğıthane ve Sadabad'ı eğlence mekânları oluşlarına dair özellikleriyle yansıtmaz. O, bu mekânları tarihî mekânlar oluşlarıyla değerli görür. Şair bu mekânları plaj yerlerine bir alternatif olarak sunar. Nedim'in şiirinde modern havuzlar ve fiskiyeler cazibe merkezi iken Karakoç şiirinde kurumuş çeşmeler bunlara alternatiftir. Bu, Karakoç'un Batı mimarisine karşı duruşudur. Zira Nedim'in şiirindeki ejderha şekilli çeşmeler Batı mimarisinin ürünüdür. Karakoç, bunlardan su içmektense kurumuş tarihî çeşmelere ağzını dayayıp ruhunu doyumunun derindedir.

Nedim ve Karakoç şiirlerinde zihniyet farkı söz konusudur. Bu zihniyet farkı her iki şairin söylemlerine yansır. Nedim, cuma namazı için izin isteyip eğlenmeye gitmek isterken Karakoç sinema için izin isteyip cuma namazına gitmenin derindedir. Görüldüğü üzere Nedim hazcı bir anlayışla yönünü eğlenceye dönmüşken Karakoç özüne dönmenin yollarını arar. Nitekim Karakoç, muhatabını sadece cuma namazına çağırarak kalmaz. Bilinçli ve şuurlu olarak Süleymaniye'ye

Sultanahmed kubbe ve minarelerini seyre de çağırır. Şairin çağrısı bununla da sınırlı kalmaz. Şair, *İstanbul'un Hazan Gazeli* adını verdiği şiirinde bahardan da bahseder. Bu bahar, geçmiş bir bahardır ve bu baharın menekşelerine ulaşmak isteyenler, sahalarda sonbaharını yaşayan kitapların satır aralarına bakmalıdır. Zira İstanbul'un kaybolan geçmişi ve tarihi hep buralarda saklıdır.

Kaynakça

- Baş, Münire Kevser (2008). *Diriliş Taşları*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Bilgicioğlu, Banu (2008). "Sadâbâd". *TDV İslam Ansiklopedisi*. c. 35. s. 379-381.
- Cansever, Rumeysa (2018). *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Gelecek Tasavvuru*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Deniz, İhsan (2003). "Sezai Karakoç'un Şiir Mirası". *Hece (Diriliş Özel Sayısı)*, S. 73, s.367- 369.
- Doğan, Mehmet H. (2003). "Sezai Karakoç'un Pazar Postası'ndaki Birkaç Yazısı". *Hece (Diriliş Özel Sayısı)*, S. 73, s.370- 372.
- Enser, Ramazan (2018). *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Geleneğin Tezahür Odakları Olarak İnsan, Zaman ve Mekân*. Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/> Erişim Tarihi: 23.08.2019
- İşık, İsa (2011). *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Anne ve Çocuk Teması*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Karaca, Alaattin (2005). *İkinci Yeni Poetikası*. Ankara: Hece Yayınları.
- Karaca, Tuğba (2013). *Sezai Karakoç Şiirindeki Coğrafya*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (1998). *Ayinler/ Çeşmeler*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2007). *Gün Doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2007/1). *Edebiyat Yazıları I. Medeniyetin Rüyası, Rüyanın Medeniyeti Şiir*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2007/2). *Edebiyat Yazıları II Dişimizin Zarı*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2010). *Sûr*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karataş, Turan (1998). *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*. Kaknüs Yayınları.
- Kula, Fikri (2016). *Sezai Karakoç'un Şiir ve Hikâyelerinde Şehir ve Medeniyet*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Macit, Muhsin (1997). *Nedim Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Macit, Muhsin (2011). *Gelenekten Geleceğe*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Pehlivan, Güven (2018). *Sezai Karakoç Şiirinde Umut*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Sağlık, Şaban (2003). “Tanrının Gözüyle Bakış Penceresi Yahut Sezai Karakoç’un Ayinleri”. *Hece (Diriliş Özel Sayısı)*, S. 73, s.214- 234.

Şengül, Servet (2012). “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine Şiirinin Hermeneutik Açılımı”, *Turkish Studies*, 7/4, s. 2771-2791.